

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

(Держстат України)

вул. Шота Руставелі, 3, м. Київ, 01601

тел. (044) 287-24-22, факс (044) 235-37-39, телетайп 132-168, E-mail: office@ukrstat.gov.ua, www.ukrstat.gov.ua

17.06.2013

№

09.1-5/193

На №

04-31/5-583(142668)від

05.06.2013

Г

Голові Комітету з питань прав
людини, національних меншин
і міжнаціональних відносин
Верховної Ради України
Пацкану В.В.

*04-31/5-3846(154015)
20.06.13р.*

Шановний Валерію Васильовичу!

Надаємо наявну інформацію щодо зовнішньої трудової міграції населення України для підготовки парламентських слухань на тему: "Українська трудова міграція: стан, проблеми та шляхи їх вирішення", які відбудуться у Верховній Раді України 3 липня п.р.

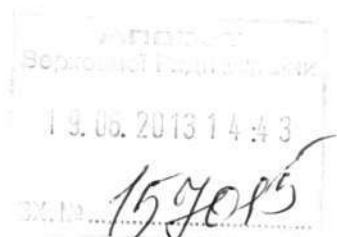
- Додаток: 1. Аналітичний огляд щодо результатів модульного вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань трудової міграції – на 23 арк.
2. Інформація щодо кількості громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном, за країнами призначення та основними характеристиками (за даними Мінсоцполітики України) – на 5 арк.

З повагою

Заступник Голови

Н.С.Власенко

Вик. Солоп А.В.,235-43-04

Аналітичний огляд щодо результатів модульного вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань трудової міграції

В рамках проекту Європейського Союзу "Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами", що реалізується Міжнародною організацією праці (МОП), в Україні та Молдові Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України спільно з Державною службою статистики України у квітні – червні 2012 р. проведено модульне вибіркоче обстеження населення (домогосподарств) з питань трудової міграції (далі – обстеження трудової міграції). Зазначене обстеження є другим загальнонаціональним обстеженням трудової міграції. Перше обстеження з цієї тематики було проведено в рамках проекту "Обстеження трудової міграції в Україні" Українським центром соціальних реформ та Державним комітетом статистики України у червні 2008р. за фінансової та технічної підтримки Фонду Арсенія Яценюка "Open Ukraine" спільно з Фондом Віктора Пінчука та Представництвом Світового банку України.

Обстеження було спрямоване саме на працівників-мігрантів (включаючи осіб, які шукали роботу за кордоном), а не на осіб, які залишили територію України з метою постійного проживання.

Мета обстеження – оцінити обсяги, поширеність, географічну спрямованість зовнішньої трудової міграції громадян України, соціально-демографічний склад трудових мігрантів, у т.ч. їхній освітній рівень, напрямки навчання для виїзду за кордон, види їх економічної діяльності, умови праці, частоту, тривалість поїздок тощо.

Програма обстеження трудової міграції поточного року розроблена на основі досвіду проведення подібного обстеження у 2008р. з урахуванням рекомендацій експертів МОП.

За методологією обстеження до зовнішніх трудових мігрантів відносилися особи, які впродовж визначеного періоду (з 1 січня 2010 року по 17 червня 2012 року) працювали чи шукали роботу за кордоном. До них належали особи, які у визначений період мали роботу за кордоном, але вже повернулися до України, а також ті, які під час проведення обстеження знаходились за кордоном з метою виконання або пошуку роботи.

За результатами обстеження у кількості зовнішніх трудових мігрантів не враховані прикордонні маятникові трудові мігранти та особи, які працюють і отримують заробітну плату в Україні та у зв'язку з виробничими потребами здійснюють поїздки за кордон.

Згідно з результатами обстеження трудової міграції, проведеного у 2012 р., кількість громадян у віці 15-70 років, які з 1 січня 2010 р. до 17 червня 2012 р. працювали або шукали роботу за кордоном складала 1,2 млн. осіб, або 3,4% населення відповідного віку. Серед населення працездатного віку частка трудових мігрантів у цьому періоді складала 4,1% (за даними обстеження трудової міграції, проведеного в 2008 році у період з початку 2005р. до 1 червня 2008р. за кордоном працювали 5,1% осіб працездатного віку, а з початку 2007 року до 1 червня 2008 року - 4,4%).

Категорії трудових мігрантів. Серед загальної кількості трудових мігрантів майже половину (48,5%) склали короткострокові трудові мігранти, понад третину –

особи, що повернулися до України і лише кожний сьомий трудовий мігрант працював за кордоном 12 місяців та більше. При цьому у останній категорії більше жінок порівняно з чоловіками та міських мешканців ніж сільських.

Таблиця 1

Кількість трудових мігрантів за категоріями, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010-2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за категоріями, %					
трудові мігранти, які повернулися до України	37,4	32,8	39,8	37,3	37,4
короткострокові трудові мігранти	48,5	43,1	51,3	44,6	51,8
працівники-емігранти	14,1	24,1	8,9	18,1	10,8
Частка трудових мігрантів у загальній кількості населення віком 15-70 років, у %	3,4	2,2	4,8	2,2	6,3

Переважна більшість трудових мігрантів 1160,9 тис. або 98,2% працювали за кордоном протягом визначеного періоду часу і лише 20,7 тис. (1,8%) – шукали роботу. Частка осіб, які шукали роботу за кордоном більш, ніж утричі більша серед чоловіків, ніж серед жінок, і майже у півтора рази вища серед городян, ніж серед селян.

Серед загальної кількості трудових мігрантів більшість виїхали на пошуки роботи за кордон через низький рівень заробітної плати в Україні (79%), відсутність підходящої роботи, що відповідає здобутій кваліфікації (11%) тощо.

Трудові міграції більш поширені серед чоловіків – вони складають дві третини від загальної кількості трудових мігрантів. Частка трудових мігрантів у загальній кількості чоловіків у віці 15-70 років становить 4,8%, тоді як у жінок відповідна частка майже вдвічі нижче – 2,2%.

Загалом сільські мешканці формують 54,3% усього контингенту заробітчан. Рівень участі сільського населення у трудових міграціях у 2,9 рази вищий щодо міського: до них залучено 6,3% сільського населення у віці 15-70 років проти 2,2% міських мешканців.

Вища інтенсивність трудових міграцій сільського населення значною мірою пояснюється обмеженими можливостями селян щодо працевлаштування. При цьому більш високий рівень залучення до трудових міграцій сільських жителів, що спостерігається в цілому по Україні, в основному забезпечується за рахунок західних регіонів.

Вікова структура. Більшість трудових мігрантів мають вік 25-49 років. Тобто це особи, котрі вже мають певний досвід роботи та кваліфікацію і водночас зберігають високий рівень працездатності.

Звертає на себе увагу той факт, що чоловіки починають активно залучатися до трудових міграцій з 25-річного віку, тоді як жінки – з 30-річного (табл. 2). Натомість, якщо чоловіки по досягненні 50-річного віку різко знижують міграційну активність, то серед жінок і в передпенсійному та молодшому пенсійному віці спостерігається доволі високий рівень участі у трудових міграціях.

Таблиця 2

Трудові мігранти за віковими групами, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за віковими групами, % до підсумку					
15–24 роки	11,0	12,0	10,3	9,2	12,6
25–29 років	15,8	8,7	19,5	15,5	15,9
30–34 роки	18,3	17,4	18,8	20,3	16,6
35–39 років	13,4	13,1	13,6	13,7	13,1
40–49 років	25,3	24,2	25,9	23,3	27,0
50–59 років	14,8	20,9	11,6	15,2	14,5
60–70 років	1,4	3,7	0,3	2,8	0,3

Середній вік українських трудових мігрантів становить 37 років (середній вік усього зайнятого населення України – 40 років). Наймолодшим є контингент працюючих в Угорщині (рис. 1), найстаршими – мігруючі до Білорусі, Італії (40 років) і, особливо – Іспанії (43 роки).

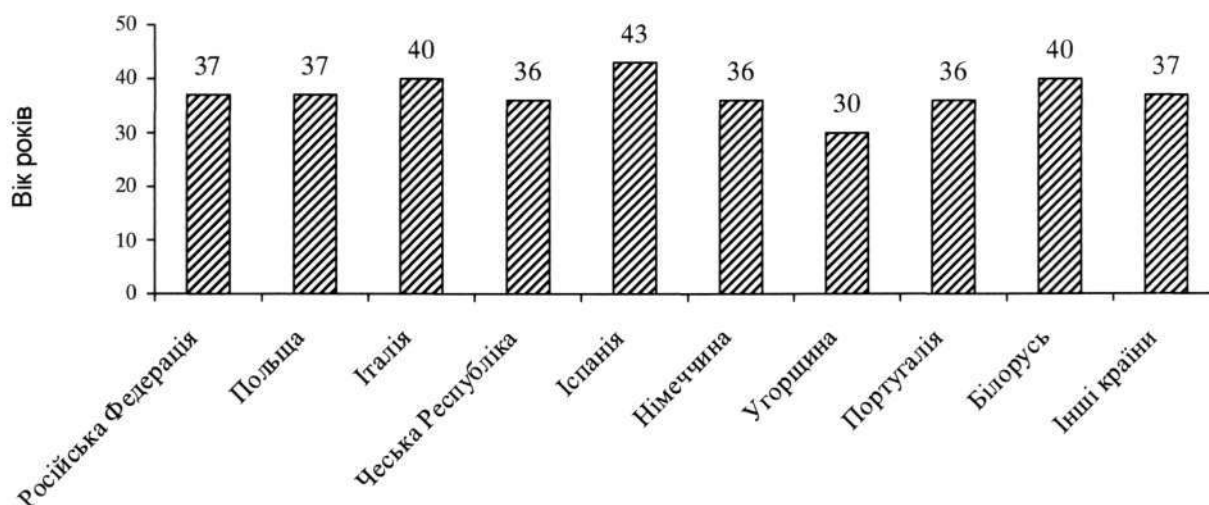

Рис. 1. Середній вік трудових мігрантів у країнах перебування, 2010-2012 рр.

Освіта. Освітній рівень трудових мігрантів був значно нижчий ніж серед всього зайнятого населення. Майже дві третини трудових мігрантів мають повну загальну середню освіту, що пов'язано з тим, що високоосвічені люди менше зацікавлені у зайнятості за кордоном, оскільки мають кращі можливості працевлаштування на вітчизняному ринку праці (рис. 2)

Частка осіб, які мають повну вищу освіту – 15,4%, а питома вага осіб з вищою освітою усіх рівнів – 30,5%.

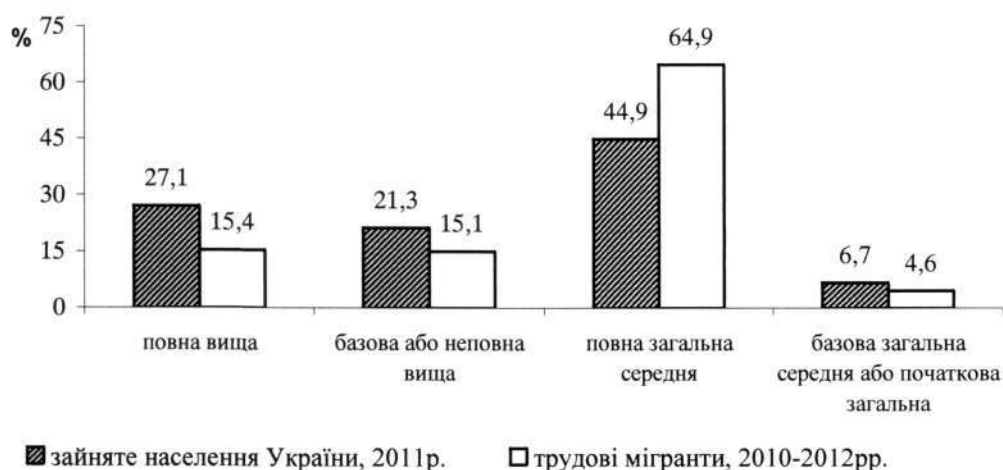

Рис. 2. Зайняте населення України та трудові мігранти за рівнем освіти

Найбільша частка трудових мігрантів з повною вищою освітою спостерігалася в Німеччині (89,6% загальної кількості українських мігрантів у цій країні) (табл. 3). В Угорщині та Іспанії з таким рівнем освіти був кожний п'ятий трудовий мігрант.

Значна частка трудових мігрантів з повною загальною освітою спостерігалась у Португалії (93,5% усіх трудових мігрантів), а в Білорусі, Чеській Республіці та Російській Федерації цей показник знаходився в межах від 72,1% до 76,7%.

Таблиця 3

Трудові мігранти за країнами перебування та рівнем освіти, 2010–2012 рр.

	Всього, тис. осіб	у тому числі за рівнем освіти			
		повна вища	базова або неповна вища	повна загальна середня	базова або початкова загальна середня
Кількість трудових мігрантів, всього	1181,6	15,4	15,1	64,9	4,6
у тому числі за країнами перебування					
Російська Федерація	511,0	12,5	10,0	72,1	5,4
Польща	168,4	12,4	18,0	61,8	7,8
Італія	156,0	14,9	28,7	54,0	2,4
Чеська Республіка	153,0	9,5	11,1	74,1	5,3
Іспанія	52,6	19,8	33,3	46,9	-
Німеччина	27,8	89,6	3,2	7,2	-
Угорщина	23,0	19,6	14,3	66,1	-
Португалія	21,7	-	6,5	93,5	-
Білорусь	21,5	-	23,3	76,7	-
Інші країни	46,6	42,3	16,3	38,2	3,2

Географічна спрямованість. Потоки трудових міграцій мають доволі чітку географічну спрямованість – переважно вони здійснюються до найближчих країн або більш віддалених країн, але з привабливішими умовами (табл. 4).

Найбільшими країнами-реципієнтами вітчизняної робочої сили є Російська Федерація (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%) (в обстеженні трудової міграції 2008 р. друге та третє місця серед цих країн посідали Італія та Чеська Республіка). Серед інших країн, куди спрямовані потоки трудових

міграцій є Іспанія (4,5%), Німеччина (2,4%), Угорщина (1,9%), Португалія та Білорусь (по 1,8%).

Таблиця 4

Трудові мігранти за країнами перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за країнами перебування, %					
Російська Федерація	43,2	20,4	55,2	45,2	41,6
Польща	14,3	19,5	11,5	13,3	15,1
Італія	13,2	30,2	4,3	13,5	12,9
Чеська Республіка	12,9	9,4	14,8	7,0	17,9
Іспанія	4,5	5,6	3,8	6,7	2,5
Німеччина	2,4	2,5	2,3	4,4	0,6
Угорщина	1,9	3,0	1,4	1,0	2,7
Португалія	1,8	2,0	1,8	2,5	1,2
Білорусь	1,8	2,5	1,5	1,2	2,3
Інші країни	4,0	4,9	3,4	5,2	3,2

Територіальна диференціація зовнішньої трудової міграції. Для оцінки міжрегіональних відмінностей інтенсивності, структури мігрантів, умов їх праці тощо усі 27 регіонів України були об'єднані у п'ять економічних зон: Північ (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області та м. Київ), Схід (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області), Південь (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області, м. Севастополь), Центр (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області) та Захід (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області). Такий підхід обумовлений тим, що на рівні областей практично всі показники вибіркового обстеження з питань трудової міграції мають низьку надійність.

Обчислення рівнів участі населення віком 15-70 років у трудових міграціях підтверджує широко поширене твердження про суттєво вищу інтенсивність трудових міграцій у західних регіонах. Так, на Заході до трудових міграцій залучено 10,8% осіб віком 15-70 років, тоді як в інших економічних зонах – менше 2%. Мешканці Західної економічної зони становлять понад 70% заробітчан. Друге місце після Заходу за інтенсивністю трудових міграцій населення серед економічних зон посідає Південь – 1,9%, третє – Північ – 1,3%, на Сході даний показник ледве перевищує 1%, а у Центрі не досягає і 1%.

Однак, слід мати на увазі, що економічні зони не мають власних органів влади. Тому потреби формування виваженої регіональної політики вимагають врахування специфіки тенденцій трудових міграцій на рівні адміністративно-територіальних одиниць країни. Але, оскільки, як уже зазначалося, надійність показників вибіркового обстеження з питань трудової міграції на рівні 27 регіонів (АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя) низька, вони можуть бути застосовані лише для орієнтації. Тому в даному сюжеті виклад матеріалу спирається на використання якісних характеристик величин показників («високий рівень», «переважна більшість» тощо) без зазначення (за винятком окремих випадків) конкретних числових величин.

Зокрема виділяється 5 рівнів інтенсивності участі населення віком 15-70 років у трудовій міграції, згідно з якими здійснено групування регіонів за цим показником (табл. 5).

Таблиця 5

Групування регіонів України за інтенсивністю трудових міграцій

Рівень участі населення віком 15-70р. у трудовій міграції	дуже високий	високий	середній	низький	дуже низький
Регіони	Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська	Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Волинська	Сумська, Херсонська, Хмельницька	Миколаївська, Чернігівська, Одеська, Вінницька, Житомирська, Харківська, Луганська, Донецька, Кіровоградська	Черкаська, Запорізька, АР Крим, м. Севастополь, Дніпропетровська, м. Київ, Полтавська, Київська

Як бачимо, населення різних регіонів України неоднаковою мірою залучено до трудових міграцій. Рівень участі населення віком 15-70 років у трудових міграціях коливається від майже нульових значень в деяких північних, центральних, південних та східних регіонах до понад 20% на Закарпатті. Загалом величина цього показника зменшується в напрямку із заходу на схід. Понижені значення рівня участі у трудових міграціях фіксуються у регіонах, прилеглих до столиці України, а також у самому Києві.

Значна частина зовнішніх трудових міграцій в Україні носить циклічний та сезонний характер. Згідно з даними обстеження один трудовий мігрант за період спостереження здійснив в середньому три виїзди на заробітки за кордон, середня тривалість перебування за кордоном (під час останньої трудової поїздки) склала 5 місяців (табл. 6).

Таблиця 6

Трудові мігранти за тривалістю перебування за кордоном з моменту останнього виїзду, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за тривалістю перебування за кордоном, %					
до 1 місяця	12,3	11,2	12,9	10,5	13,7
від 1 до 3 місяців	31,6	24,2	35,5	31,5	31,8
від 3 до 6 місяців	23,3	18,5	25,8	21,6	24,8
від 6 до 12 місяців	15,5	17,6	14,4	14,4	16,4
12 місяців і більше	17,3	28,5	11,4	22,0	13,3

Правовий статус. Як свідчать дані обстеження, правова культура українських трудових мігрантів є досить високою, бо вони у більшості випадків урегульовують

свій статус перебування та працевлаштування відповідно до вимог місцевого законодавства країн призначення.

Більше третини трудових мігрантів (38,7%) мали дозвіл на проживання та на роботу, майже чверть (23,7%) отримали тимчасову реєстрацію, 12,8% – дозвіл на роботу (табл. 7).

Таблиця 7

Трудові мігранти за правовим статусом у країнах перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за правовим статусом, %					
дозвіл на проживання та на роботу	38,7	45,2	35,3	34,4	42,2
дозвіл на роботу	12,8	9,9	14,4	16,8	9,5
тимчасова реєстрація	23,7	20,1	25,5	23,5	23,8
туристична віза	3,7	5,0	3,1	6,3	1,6
без офіційного статусу	16,7	16,5	16,8	15,4	17,8
статус не визначено	4,4	3,3	4,9	3,6	5,1

Особливої уваги заслуговують особи, які не мають легального статусу за кордоном, оскільки такі мігранти є найбільш соціально вразливими.

Без офіційного правового статусу за кордоном перебували 16,7% осіб, ще 3,7% мали лише туристичну візу, яка не є легальною підставою для працевлаштування за кордоном. Серед таких трудових мігрантів частка чоловіків та жінок була майже однаковою (16,8% та 16,5% відповідно); в той час як серед сільських мешканців цей показник складав 17,8%, а серед жителів міст – 15,4%. Останнє, очевидно, пояснюється кращим доступом городян до об'єктів міграційної інфраструктури.

Трудові мігранти, які працювали у Чеській Республіці, характеризувалися найбільш повним правовим статусом, оскільки понад дві третини (71,7%) з них мали дозвіл як на проживання, так і на роботу. В Іспанії та Італії такий правовий статус мали більше половини мігрантів (59,1% та 54,5% відповідно), а в Польщі та Росії – близько чверті (28,2% та 23,5%) (табл. 8).

Таблиця 8

Трудові мігранти за країнами перебування та правовим статусом, 2010–2012 рр.

	Всього, тис. осіб	у тому числі за правовим статусом, %					
		дозвіл на проживання та на роботу	дозвіл на роботу	тимчасова реєстрація	туристична віза	без офіційного статусу	статус не визначено
Кількість трудових мігрантів, всього	1181,6	38,7	12,8	23,7	3,7	16,7	4,4
у тому числі за країнами перебування							
Російська Федерація	511,0	23,5	12,0	41,0	-	20,7	2,8
Польща	168,4	28,2	11,9	11,7	8,0	19,2	21,0
Італія	156,0	54,5	10,3	8,3	12,8	12,5	1,6

	Всього, тис. осіб	у тому числі за правовим статусом, %					
		дозвіл на проживан- ня та на роботу	дозвіл на роботу	тимча- сова реєстра- ція	туристич- на віза	без офіцій- ного статусу	статус не визначе- но
Чеська Республіка	153,0	71,7	11,6	14,3	-	2,4	-
Іспанія	52,6	59,1	16,9	7,2	8,2	8,6	-
Німеччина	27,8	9,7	43,2	-	-	47,1	-
Угорщина	23,0	34,8	13,9	-	-	51,3	-
Португалія	21,7	46,1	-	34,1	19,8	-	-
Білорусь	21,5	65,1	-	4,7	-	30,2	-
Інші країни	46,6	61,8	26,4	7,1	4,7	-	-

Дослідження не зафіксувало жодної особи без оформленого правового статусу в Португалії. У Чеській Республіці частка трудових мігрантів, які не мали офіційного статусу була дуже незначною – 2,4%, тоді як у Російській Федерації та Польщі на нелегальних правових засадах перебував кожен п'ятий мігрант (20,7% та 19,2% відповідно). Крім того в Польщі ще 8,0% заробітчан мали лише туристичну візу. В Італії кожен восьмий мігрант (12,5%) не мав офіційного статусу, і майже стільки ж осіб (12,8%) приїхали в країну за туристичною візою.

Спосіб працевлаштування за кордоном. Найчастіше українські трудові мігранти шукають роботу за кордоном, звертаючись за допомогою у цьому питанні до друзів, родичів чи знайомих, які володіють відповідною інформацією. Згідно з результатами дослідження, три чверті трудових мігрантів (77,3%) скористалися саме цим способом пошуку роботи на зарубіжних ринках праці (табл. 9).

Таблиця 9

**Способи працевлаштування трудових мігрантів за країнами перебування,
2010–2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	з них знайшли роботу, %				
		через приватні агентства з працевла- штування	через приватних осіб з працевла- штування	безпосередньо через роботодавця	через друзів, родичів, знайомих	інше
Кількість трудових мігрантів, всього	1181,6	4,0	15,9	18,8	77,3	7,0
у тому числі за країнами перебування						
Російська Федерація	511,0	1,6	12,3	17,4	80,6	4,2
Польща	168,4	2,3	15,8	9,0	80,3	4,4
Італія	156,0	7,2	16,0	11,0	83,9	13,7
Чеська Республіка	153,0	3,5	26,1	25,4	70,8	1,4
Іспанія	52,6	13,3	10,3	38,2	72,2	14,3
Німеччина	27,8	-	40,6	13,7	66,5	6,5
Угорщина	23,0	-	4,3	56,1	33,9	5,7
Португалія	21,7	6,0	24,0	17,5	91,7	23,5
Білорусь	21,5	-	-	27,0	73,0	16,7
Інші країни	46,6	23,4	22,5	32,6	57,1	24,2

Примітка: передбачалося декілька варіантів відповідей.

Майже кожен п'ятий заробітчанин (18,8%) намагається уникнути посередництва при пошуку роботи за кордоном і тому налагоджує контакти напряму з роботодавцем, кожний шостий трудовий мігрант (15,9%) звертається до приватних осіб, які здійснюють підбір працівників та 4,0% заробітчанин у процесі пошуку роботи звертаються до приватних агенцій з працевлаштування. Також досить поодинокими були звернення громадян до української державної служби зайнятості.

Статус зайнятості. Більшість мігрантів працювали за кордоном як наймані працівники. Зокрема на підприємствах, установах, організаціях (далі – підприємства) було зайнято 63,8% трудових мігрантів, а у домогосподарствах громадян інших держав – 29,3%. Разом з тим, майже 7% мігрантів здійснювали підприємницьку діяльність у якості самозайнятих.

Серед чоловіків-трудова мігрантів спостерігалась значно більша порівняно з жінками частка найманих працівників підприємств (74,0 % проти 44,6% відповідно), в той час як серед жінок більш розповсюдженою була робота в домогосподарствах (52,4% проти 17,1 % у чоловіків). Водночас, до ведення особистої справи за кордоном в більшій мірі були схильні чоловіки ніж жінки (8,9 % та 3,0% відповідно) (таб. 10).

Таблиця 10

Трудові мігранти за статтю, місцем проживання до виїзду за кордон та статусом зайнятості, 2010–2012 рр.

	Всього, тис. осіб	у тому числі за статусом зайнятості, %		
		наймані працівники підприємств, установ, організацій	наймані працівники у домогосподарствах	самозайняті
Кількість трудових мігрантів, які мали роботу за кордоном, всього	1160,9	63,8	29,3	6,9
жінки	403,2	44,6	52,4	3,0
чоловіки	757,7	74,0	17,1	8,9
міські поселення	529,0	67,4	28,2	4,4
сільська місцевість	631,9	60,7	30,3	9,0

Види економічної діяльності. Найпоширенішими видами економічної діяльності українських заробітчанин, як і в обстеженні 2008 р., є будівництво (45,7% загальної кількості), діяльність домашніх господарств (18,3%). Іншими сферами де головним чином працювали трудові мігранти були сільське господарство (11,3%) та торгівля (9,1%).

Розподіл мігрантів за видами економічної діяльності суттєво варіює в залежності від статі та країни перебування. Так, українські трудові мігранти-чоловіки зайняті переважно на будівництві (рис. 3), цей вид економічної діяльності є домінуючим серед чоловіків, працюючих у Португалії, Чеській Республіці, Російській Федерації та Угорщині. В Німеччині розповсюдженою була діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії.

Для українців-чоловіків, які працюють у Білорусі, будівництво є однією з двох основних сфер діяльності поряд із сільським господарством, висока частка зайнятих у сільському господарстві фіксується також серед мігруючих до Польщі. Серед українських чоловіків, працюючих у Польщі, також досить високою є частка

зайнятих у торгівлі, в Угорщині – в готелях та ресторанах, в Італії та Іспанії – в діяльності домашніх господарств, у цих же країнах та, особливо, по сукупності країн, які не входять до дев'ятки основних реципієнтів – на транспорті.

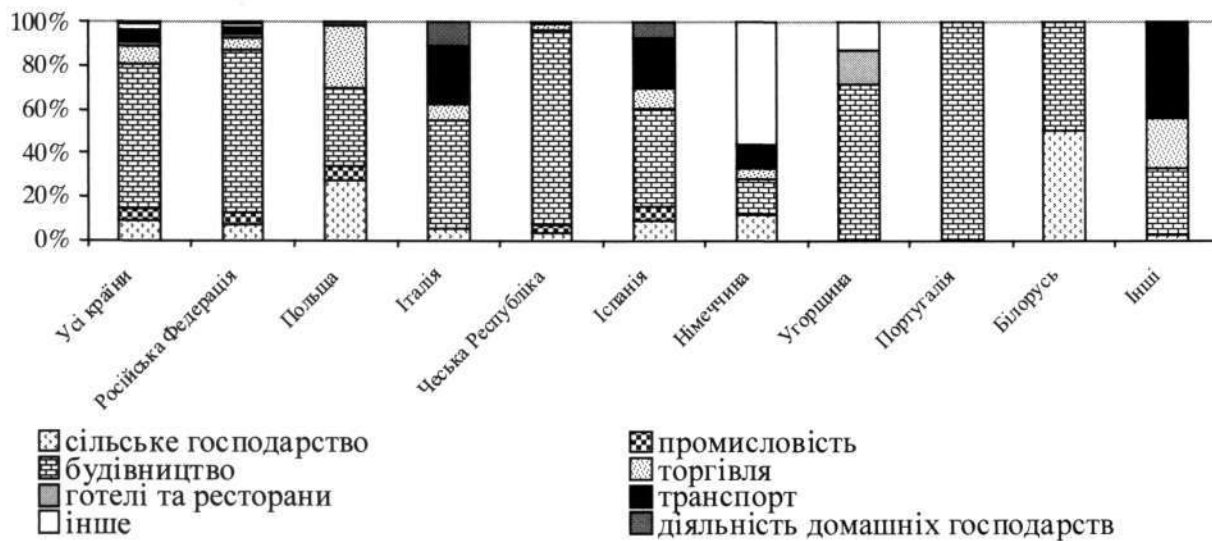

Рис. 3. Трудові мігранти - чоловіки за видами економічної діяльності та країнами перебування

Структура зайнятості українських мігранток-жінок варіює по країнах перебування більш суттєво (рис. 4). Основними видами діяльності наших співвітчизниць в зарубіжних країнах є робота в якості домашньої прислуги (особливо поширена в Німеччині, Італії, а також в Іспанії та Португалії), сільське господарство (особливо в Білорусі, а також у Польщі та Угорщині), торгівля (переважно в Російській Федерації та Білорусі), діяльність готелів та ресторанів (у Чеській Республіці та Португалії) та будівництво (у Російській Федерації, Чеській Республіці та Угорщині). Значна частка зайнятих у промисловості спостерігається серед українських жінок, які працюють в Іспанії, на транспорті – серед працюючих поза межами основних дев'яти країн-реципієнтів.

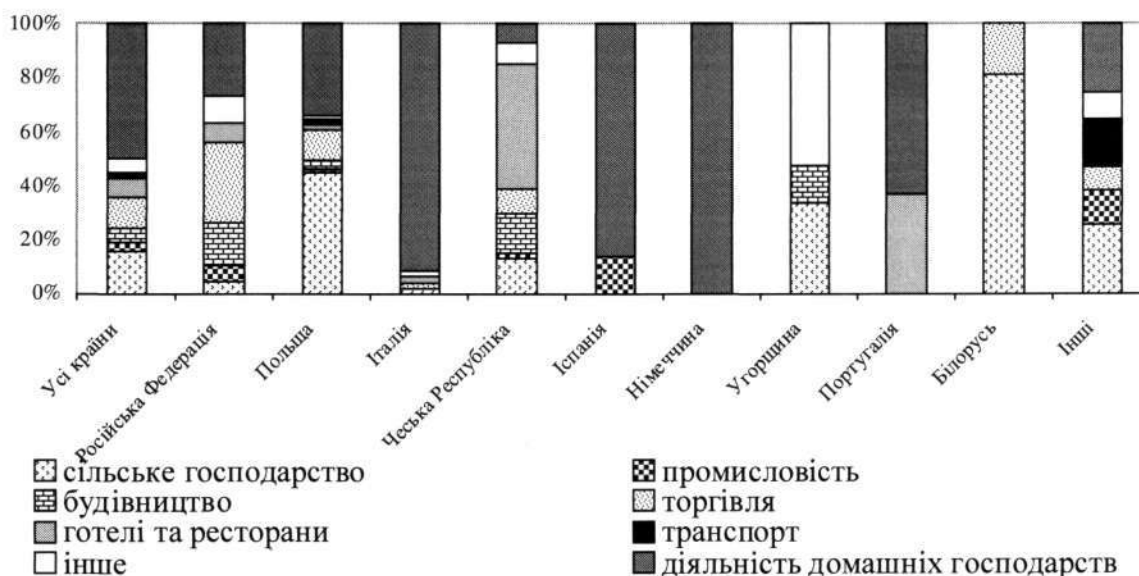

Рис.4. Трудові мігранти - жінки за видами економічної діяльності та країнами перебування

Професійні групи. Результати обстеження свідчать, що мігранти, здебільшого, не конкурують у країнах призначення з місцевим населенням за престижні вакансії на ринку праці, а займають ті робочі місця, які є менш привабливими. Це підтверджується тим, що більш як третина трудових мігрантів (39,1%) за професійними групами відносилися до працівників найпростіших професій. Майже чверть мігрантів становлять кваліфіковані робітники з інструментом (24,7%), ще 2,7% працюють як кваліфіковані робітники сільського господарства. Кожен шостий мігрант (16,5%) працює у сфері торгівлі та послуг, а кожен десятий (10,8%) – як професіонал, фахівець або технічний службовець. (табл. 11). Серед професіоналів спостерігається вища частка чоловіків порівняно з жінками, та осіб, що походять з міських поселень ніж серед селян.

Таблиця 11

Трудові мігранти за професійними групами, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, які мали роботу за кордоном, всього, тис. осіб	1160,9	403,2	757,7	529,0	631,9
у тому числі за професійними групами, %					
професіонали, фахівці, технічні службовці	10,8	7,1	12,7	14,4	7,7
працівники сфери торгівлі та послуг	16,5	35,4	6,4	18,2	15,0
кваліфіковані робітники сільського господарства	2,7	0,3	3,9	0,5	4,4
кваліфіковані робітники з інструментом	24,7	1,6	36,9	27,0	22,7
робітники з обслуговування, експлуатації та складання устаткування та машин	6,2	2,4	8,3	6,5	6,0
найпростіші професії	39,1	53,2	31,8	33,4	44,2

Слід зазначити, що незважаючи на більш високий рівень освіти жінок трудових мігрантів (43,6% жінок мають вищу або базову, неповну вищу освіту проти 23,7% серед чоловіків), вони залучені в професіях з дещо нижчим статусом порівняно з чоловіками. Серед останніх менше третини осіб (31,8%) були представниками найпростіших професій, серед жінок відповідна частка була більшою за половину (53,2%). Другу за величиною професійну групу серед чоловіків становили кваліфіковані робітники з інструментом (36,9%), а серед жінок – працівники сфери торгівлі та послуг (35,4%).

У розрізі місцевості з якої походять мігранти, проведене дослідження зафіксувало, що селяни здебільшого працювали кваліфікованими робітниками сільського господарства, а частка зайнятих найпростішими професіями серед них була на 10,8 відсоткових пункти вищою у порівнянні з вихідцями з міст. Натомість городяни працювали частіше як кваліфіковані робітники з інструментом, працівники сфери торгівлі та послуг і професіонали, фахівці, технічні службовці.

Розподіл трудових мігрантів за професійними групами під час працевлаштування за кордоном суттєво відрізняється від структури за професіями зайнятого населення України. Працівники національного ринку праці істотно рідше (на 15,2 відсоткових

пункти) займають вакансії з найпростіших професій, серед них удвічі менше кваліфікованих робітників (у сільському господарстві та з інструментом). Натомість серед зайнятого населення України частка осіб, що працюють як професіонали, фахівці і технічні службовці у 2,7 рази перевищує відповідний показник серед мігрантів (рис. 5).

Рис. 5. Трудові мігранти та зайняте населення України за професійними групами, %

Слід зазначити, що майже у третини трудових мігрантів (28,7%) робота відповідала отриманій кваліфікації та лише у 2,6% вона вимагала вищого рівня (табл. 12). Водночас 39,5% мігрантів працювали без певних вимог до кваліфікації та ще 5,2% виконували роботу нижчої кваліфікації, ніж отримали в Україні. У половини жінок-мігрантів та жителів сільської місцевості робота не вимагала будь-якої кваліфікації. В той час як серед чоловіків мігрантів та мешканців міст частка таких осіб була нижчою та складала 32,3% і 26,6% відповідно. Майже кожний четвертий (23,7%) трудовий мігрант працював в іншій сфері, порівняно з роботою, яка виконувалася в Україні.

Таблиця 12

Трудові мігранти за відповідністю роботи за кордоном до кваліфікації, отриманої в Україні, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, які мали роботу за кордоном, всього, тис. осіб	1160,9	403,2	757,7	529,0	631,9
у тому числі працювали, %					
згідно отриманій кваліфікації в іншій сфері, ніж потребує кваліфікація	28,7	10,9	38,1	32,8	25,2
з нижчою кваліфікацією	23,7	28,0	21,4	29,0	19,2
з вищою кваліфікацією на роботі, що не потребувала кваліфікації	5,2	5,3	5,1	8,3	2,5
не визначено	2,6	2,8	2,4	2,9	2,3
	39,5	53,0	32,3	26,6	50,2
	0,3	-	0,7	0,4	0,6

Трудова угода. Згідно з результатами проведеного дослідження, лише трохи більше третини (38,0%) трудових мігрантів укладають із закордонними роботодавцями трудову угоду у письмовій формі. Найрідше це трапляється у сусідніх з Україною країнах призначення – Росії та Польщі. У першій з названих країн кожен четвертий мігрант (28,9%) закріпив домовленість про роботу письмовим документом, у Польщі таких осіб було ще менше, тільки 11,7%. Лише у Чеській Республіці, Білорусі та Німеччині більше половини українських мігрантів (58,1%, 56,9% та 52,9% відповідно) уклали письмові трудові угоди (контракти) (таб. 13).

Таблиця 13

**Трудові мігранти за країнами перебування та формою трудового договору,
2010-2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за формою трудового договору, %	
		письмова	усна або статус не визначено
Кількість трудових мігрантів, які працювали за наймом, всього	1081,2	38,0	62,0
у тому числі за країнами перебування			
Російська Федерація	474,0	28,9	71,1
Польща	132,9	11,7	88,3
Італія	149,4	48,7	51,3
Чеська Республіка	136,3	58,1	41,9
Іспанія	52,6	48,5	51,5
Німеччина	27,8	52,9	47,1
Угорщина	23,0	48,7	51,3
Португалія	20,8	35,6	64,4
Білорусь	19,5	56,9	43,1
Інші країни	44,9	80,6	19,4

Умови праці. Неврегульованість правового статусу перебування та зайнятості за кордоном призводить до того, що умови праці українських мігрантів не завжди відповідають належним нормам. Зокрема, значна група заробітчан не мають доступу до необхідного режиму відпочинку, який би надавав змогу повноцінного відновлення сил після роботи на виробництві. Так, майже чверть (25,9%) заробітчан працюють без щотижневих вихідних. У різних країнах призначення умови праці мігрантів з України різняться. У Чеській Республіці частка українців, які працюють без щотижневих вихідних, є порівняно незначною – 7,8%, в Італії питома вага таких осіб є майже вдвічі більшою (12,5%). У Польщі майже кожен п'ятий мігрант (21,1%) не мав вихідних днів, у Росії – кожен третій (34,2%), в Угорщині дослідження зафіксувало більше половини таких осіб (58,7%) (табл. 14).

**Трудові мігранти за країнами перебування та рівнем соціального захисту,
2010–2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	з них за видами пільг, що передбачалися трудовими договорами, %							
		медичне страхування	щорічна оплачувана відпустка	оплата лікарняного	щотижневий вихідний день	оплата понаднормової роботи	соціальне страхування	не було права на жодну пільгу	не визначено
Кількість трудових мігрантів, які працювали за наймом, всього	1081,2	20,8	18,7	11,2	74,1	28,3	24,7	17,0	3,0
у тому числі за країнами перебування									
Російська Федерація	474,0	9,4	10,0	5,5	65,8	19,9	13,1	23,4	4,5
Польща	132,9	10,8	7,4	6,3	78,9	36,6	11,9	19,3	-
Італія	149,4	19,9	40,9	8,1	87,5	27,4	10,0	6,8	1,6
Чеська Республіка	136,3	51,1	34,3	34,2	92,2	42,6	70,3	0,8	1,1
Іспанія	52,6	29,7	14,1	4,0	81,4	41,4	20,5	8,2	5,7
Німеччина	27,8	49,6	3,2	38,8	75,5	25,9	6,5	10,4	-
Угорщина	23,0	41,3	41,3	19,6	41,3	41,3	100,0	51,3	7,4
Португалія	20,8	28,8	14,4	14,4	70,7	40,4	72,0	6,3	8,2
Білорусь	19,5	16,4	-	4,6	71,3	-	16,4	29,2	-
Інші країни	44,9	41,2	36,5	14,0	58,6	37,6	54,3	22,3	2,4

Примітка. Передбачалось декілька варіантів відповідей.

Режим роботи мігрантів залежить від характеру виконуваних робіт. Майже половина трудових мігрантів, зайнятих у торгівлі, на транспорті та зв'язку працювали без вихідних, а серед осіб, зайнятих у сфері готелів та ресторанів у такому режимі працював кожен сьомий працівник.

Як свідчать дані обстеження 52,6 тис. осіб або 4,5% загальної кількості трудових мігрантів сплачували внески до Пенсійного фонду України. Найбільш активними у цьому процесі були особи у віці 50-59 років та 25-34 роки, серед яких рівень участі у сплаті внесків до цього фонду складав 6,7% та 6,2% відповідно. Найменше значення цього показника спостерігалось у трудових мігрантів віком 40-49 років (2,2% кількості трудових мігрантів цього віку). У сплаті внесків активніше поводити себе чоловіки – трудові мігранти порівняно з жінками та мешканці міських поселень порівняно з селянами.

Тривалість робочого часу є одним з основних показників, які характеризують умови праці зайнятих як в Україні, так і за кордоном. З огляду на те, що багато мігрантів, під час працевлаштування за межами України не мають доступу до соціального забезпечення, часто працюють без вихідних, тривалість їх робочого тижня набагато перевищує загальноприйняті стандарти. Майже дві третини (62,6%) українських мігрантів працювали за кордоном 41-60 годин на тиждень, майже кожен п'ятий (18,9%) – ще довше: з них у 14,3% робочий тиждень тривав протягом 61-80 годин, а в інших 4,6% навіть перевищував 80 годин (табл. 15).

**Трудові мігранти за країнами перебування
та тривалістю відпрацьованого тижневого робочого часу, 2010–2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за тривалістю відпрацьованих годин на тиждень, %				
		до 40 годин	41–60 годин	61–80 годин	понад 80 годин	не визна- чена
Кількість трудових мігрантів, які мали роботу за кордоном, всього	1160,9	17,8	62,6	14,3	4,6	0,7
у тому числі за країнами перебування						
Російська Федерація	496,1	16,2	62,4	18,4	2,6	0,4
Польща	167,8	35,0	46,1	15,8	3,1	-
Італія	153,3	13,6	65,9	9,0	11,0	0,5
Чеська Республіка	150,5	11,2	80,9	6,9	-	1,0
Іспанія	52,6	-	71,7	22,6	-	5,7
Німеччина	27,8	-	86,0	7,6	6,4	-
Угорщина	23,0	35,2	40,0	19,1	-	5,7
Португалія	21,7	22,6	60,4	-	17,0	-
Білорусь	21,5	18,1	70,7	-	11,2	-
Інші країни	46,6	26,8	39,7	11,6	21,9	-

Питома вага трудових мігрантів, які працювали менше 40 годин на тиждень становила 17,8%. В окремих країнах вона сягала третини (в Угорщині – 35,2%, а в Польщі – 35,0%), в інших – була значно меншою (у Чеській Республіці – 11,2%, в Італії – 13,6%), натомість в Іспанії та Німеччині дослідження не виявило жодного мігранта з такою тривалістю робочого тижня.

Найдовшою тривалістю робочого тижня характеризувалася зайнятість трудових мігрантів, які працювали у Німеччині (86,0% з них працювали 41-60 годин на тиждень, ще 7,6% – 61-80 годин, 6,4% – понад 80 годин) та Чеській Республіці (80,9% та 6,9% відповідно). Однак, з огляду на те, що у Чеській Республіці українські мігранти найкраще охоплені соціальним страхуванням і дуже рідко є носіями неофіційного правового статусу, у цій країні не було виявлено жодного випадку довготривалого робочого тижня (понад 80 годин).

Кожен сьомий мігрант (13,6%) під час працевлаштування за кордоном зустрівся із проблемами, пов'язаними з оплатою праці, а саме з її затримкою, або виплатою у неповному обсязі. Майже стільки ж мігрантів мали несприятливі умови праці та виконували роботу, що відрізнялася від обіцяної (12,7% та 11,5% відповідно), 6,0% трудових мігрантів, працювали понаднормово без належної оплати, а 5,0% – стикалися з випадками переведення від одного роботодавця до іншого без їх згоди. Жодного разу не знаходились у зазначених ситуаціях дві третини мігрантів (66,3%), а саме у таких країнах як Білорусь (92,3%), Німеччина (89,2%) та Італія (80,1%), а менше всього подібні ситуації траплялися у Чеській Республіці та Росії (57,8% та 58,7% відповідно) (табл. 16).

**Трудові мігранти за країнами перебування та умовами праці за кордоном,
2010-2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	з них за умовами праці, %						
		умови нормаль- ні	робота відрізня- лась від обіцяної	було переве- дення від одного робото- давця до іншого	несприят ливі умови праці	оплата затриму- валась або виплачу- валась в неповно- му обсязі	понад- нормова неопла- чувана робота	інше або не визна- чено
Кількість трудових мігрантів, які працювали за наймом, всього	1081,2	66,3	11,5	5,0	12,7	13,6	6,0	6,1
у тому числі за країнами перебування								
Російська Федерація	474,0	58,7	13,0	3,4	12,4	22,3	7,0	7,1
Польща	132,9	75,2	8,7	7,7	10,2	1,6	1,4	3,7
Італія	149,4	80,1	6,3	8,0	6,2	1,5	0,7	7,0
Чеська Республіка	136,3	57,8	12,2	4,1	26,9	20,7	8,5	6,5
Іспанія	52,6	75,9	10,6	8,7	19,4	-	5,3	-
Німеччина	27,8	89,2	10,4	-	-	-	10,4	-
Угорщина	23,0	73,5	-	-	3,5	7,4	-	22,6
Португалія	20,8	72,1	6,7	11,1	11,1	-	-	12,5
Білорусь	19,5	92,3	7,7	-	-	-	-	-
Інші країни	44,9	56,3	31,8	6,9	13,4	15,8	25,8	2,2

Примітка. Передбачалось декілька варіантів відповідей.

Оплата праці. За даними обстеження, середньомісячний заробіток одного трудового мігранта становив 930 доларів США, що майже втричі більше ніж у середньому на одного штатного працівника, зайнятого в економіці України (330 доларів США). За дослідженням 2008 р. вищезазначений показник становив 817 доларів США.

Заробіток чоловіків був вищим за заробіток жінок: 996 та 813 доларів США відповідно. Міські жителі, очевидно внаслідок вищого рівня освіти та кваліфікації, заробляли за кордоном дещо більше, ніж сільські (951 та 914 доларів США відповідно) (табл. 17).

**Трудові мігранти за статтю, місцем проживання до виїзду за кордон
та розміром середньомісячного заробітку, 2010-2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за середньомісячним заробітком, дол. США, %					Середньо- місячний заробіток одного трудового мігранта, дол. США
		до 250	251- 500	501- 1000	1001- 2000	понад 2000	
Кількість трудових мігрантів, які повідомили про розмір середньомісячного заробітку, всього	1002,4	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930
Жінки	363,9	4,4	29,6	42,6	20,8	2,6	813
Чоловіки	638,5	4,5	17,3	43,4	27,0	7,8	996
Міські поселення	433,5	5,3	20,7	45,7	18,5	9,8	951
Сільська місцевість	568,9	3,8	22,6	41,2	29,5	2,9	914
Частка осіб, які не надали відповідь про розмір щомісячного заробітку у загальній кількості трудових мігрантів, %	15,2	x	x	x	x	x	x

Майже половина тих, хто повідомив про величину заробітку (43,1%), щомісячно отримували суми від 500 до 1000 доларів США. Вищі доходи мали чверть мігрантів, нижчі – також майже чверть. У тому числі найвищі та найнижчі заробітки, тобто понад 2 тис. та до 250 доларів США на місяць отримували відповідно 5,9% та 4,4% опитаних (табл. 18).

**Трудові мігранти за країнами перебування
та розміром середньомісячного заробітку, 2010-2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за середньомісячним заробітком, дол. США, %					Середньо- місячний заробіток одного трудового мігранта, дол. США
		до 250	251- 500	501- 1000	1001- 2000	понад 2000	
Кількість трудових мігрантів, які повідомили про середньомісячний заробіток, всього	1002,4	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930
у тому числі за країнами перебування							
Російська Федерація	407,7	2,6	24,8	46,2	23,0	3,4	874
Польща	151,4	14,9	40,4	38,4	5,4	0,9	560
Італія	146,6	4,4	11,5	47,1	27,4	9,8	1056
Чеська Республіка	131,6	2,7	6,0	41,5	44,3	5,4	1137
Іспанія	43,5	-	19,8	49,4	26,7	3,9	943
Німеччина	27,8	-	-	25,5	25,5	48,9	1798
Угорщина	19,6	-	-	70,9	29,1	-	969
Португалія	18,6	-	10,8	53,8	31,2	4,3	1019
Білорусь	17,9	8,4	70,9	20,7	-	-	432
Інші країни	37,7	-	20,2	16,7	46,7	16,2	1306

Величина заробітків закономірно відрізняється залежно від країни перебування мігрантів, правового статусу та характеру виконуваної роботи. Як показало дослідження, найкраще оплачуваними були наймані працівники, що працювали на підприємствах, установах, організаціях (1021 доларів США). За видами економічної діяльності найбільші заробітки мали працівники транспортної галузі – 1899 доларів США на місяць. Удвічі менше отримували зайняті в промисловості, готелях та ресторанах, будівництві (відповідно 1009, 967 та 943 доларів США на місяць) (табл. 19).

Таблиця 19

Трудові мігранти за видами економічної діяльності та розміром середньомісячного заробітку у 2010-2012 рр.

	Всього, тис. осіб	у тому числі за середньомісячним заробітком, дол. США, %					Середньомісячний заробіток одного трудового мігранта, дол. США	Довідково: середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника в Україні, дол. США
		до 250	251-500	501-1000	1001-2000	понад 2000		
Кількість трудових мігрантів, які повідомили про середньомісячний заробіток, всього	1002,4	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930	330
у тому числі за видами економічної діяльності								
сільське господарство	120,1	1,9	30,0	37,8	29,8	0,5	858	232
промисловість	33,2	-	28,3	31,9	33,2	6,6	1009	392
будівництво	438,1	2,7	15,4	51,4	26,7	3,8	943	282
оптова та роздрібна торгівля	96,1	24,0	39,0	27,2	9,5	0,3	530	294
діяльність готелів та ресторанів	34,6	-	12,7	52,0	35,3	-	967	223
діяльність транспорту та зв'язку	38,7	-	16,3	3,4	19,6	60,7	1899	409
інші види економічної діяльності	36,9	-	12,8	33,3	27,1	26,8	1375	x
діяльність домашніх господарств	204,7	3,7	25,6	45,7	22,2	2,8	848	...

Цілком очікуваним виявилось те, що найвищі заробітки мали за кордоном мігранти з надійним правовим статусом, тобто, дозволом на проживання та роботу, які в середньому заробляли тисячу і більше доларів США на місяць. Ті особи, які мали лише тимчасову реєстрацію, заробляли в середньому по 849 доларів США. Заробітки українців, які перебували за кордоном за туристичною візою, що права на працевлаштування, зрозуміло, не дає, отримували по 674 доларів США (табл. 20).

**Трудові мігранти за правовим статусом в країнах перебування
та розміром середньомісячного заробітку у 2010-2012 рр.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за середньомісячним заробітком, дол. США, %					Середньо- місячний заробіток одного трудового мігранта, дол. США
		до 250	251- 500	501- 1000	1001- 2000	понад 2000	
Кількість трудових мігрантів, які повідомили про розмір середньомісячного заробітку, всього	1002,4	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930
у тому числі за правовим статусом							
дозвіл на проживання та на роботу	393,7	0,6	17,9	44,0	32,5	5,0	1011
дозвіл на роботу тимчасова реєстрація	121,7	4,3	24,2	27,2	22,5	21,8	1182
туристична віза	244,0	1,5	26,8	47,5	21,5	2,7	849
без офіційного статусу	40,5	15,8	22,0	49,9	11,1	1,2	674
інше	160,9	3,2	20,3	51,3	21,8	3,4	878
статус не визначено	39,1	56,0	28,4	14,8	0,8	-	299
	2,5	-	-	68,0	32,0	-	991

Найвагомішим економічним та соціальним наслідком трудової міграції є перекази зароблених за кордоном коштів на батьківщину. Як показало обстеження, більше половини (56,5% від загальної кількості) трудових мігрантів висилали кошти своїм сім'ям на батьківщину. Це не означає, однак, що інші не підтримували рідних своїми заробітками. Розподіл відповідей на це запитання за країнами перебування свідчить, що передовсім серед мігрантів, які переказували гроші по 82% були з Німеччини та Угорщини, 78,9% – з Чеської Республіки, 69,4% – з Італії, 68,8% – з Іспанії, 48,8% – з Португалії. Водночас, більшість працюючих в Білорусі та Польщі таких переказів не робили. Звідси логічно припустити, що із суміжних країн мігранти привозили кошти особисто.

Цей висновок підтверджується відповідями на запитання щодо каналів переказів зароблених за кордоном коштів в Україну. Особисто привозили кошти на батьківщину приблизно чверть всіх опитаних мігрантів, у т.ч. переважна більшість мігрантів, які працювали в Угорщині, майже половина працевлаштованих у Польщі, понад третину – в Російській Федерації. Натомість з країн Південної Європи, з Німеччини особисто гроші практично не привозилися. Це не означає однак, що з цих країн перекази заробітчан надходили лише офіційними каналами. Хоча банківські та поштові перекази, перекази коштів через міжнародні платіжні системи такі як Western Union використовують майже 40% мігрантів, а у віддалених країнах ще більше (в Іспанії – 67,4%, Португалії – 67,9%). Також поширеною є передача грошей через

кур'єрів, якими найчастіше є особисті знайомі заробітчани, а також водії автобусів, які займаються перевезеннями між Україною та країною перебування мігрантів. Як свідчать результати обстеження, через водіїв автотранспорту передають в Україну гроші та цінності понад 40% мігрантів з Італії, кожний третій, працевлаштований в Португалії, кожний п'ятий – у Чеській Республіці (табл. 21).

Таблиця 21

**Трудові мігранти за країнами перебування
та способами направлення коштів домогосподарствам у 2011 р.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за способами направлення коштів, %				
		банківський переказ	організація з грошових переказів або поштової переказ	особисто	через друзів чи родичів або кур'єра	через водіїв автотранспорту
Кількість трудових мігрантів, які направляли кошти домогосподарствам, всього	667,8	23,8	15,9	23,4	20,6	16,3
у тому числі за країнами перебування						
Російська Федерація	267,1	27,1	15,3	37,8	16,4	3,4
Польща	54,2	-	7,7	44,1	11,8	36,4
Італія	108,2	10,4	23,2	0,4	25,2	40,8
Чеська Республіка	120,7	21,9	15,1	10,7	31,4	20,9
Іспанія	36,2	54,4	13,0	-	12,7	19,9
Німеччина	22,8	51,3	4,0	-	44,7	-
Угорщина	18,9	-	-	81,5	18,5	-
Португалія	10,6	35,8	32,1	-	-	32,1
Білорусь	5,3	-	-	28,3	71,7	-
Інші країни	23,8	56,8	38,2	5,0	-	-

На підставі отриманих відповідей визначено, що у 2011 р. мігрантами в Україну направлено в середньому 2158 доларів США.

Цілком очікуваним виявився той факт, що найбільші суми направляли своїм домогосподарствам в Україну мігранти, які мали всі правові підстави для перебування і роботи за кордоном. Суми, відправлені представниками цієї групи трудових мігрантів, були приблизно на 300 доларів більшими середнього для респондентів обстеження рівня. Натомість, найменші суми грошей було направлено особами, які працювали за кордоном перебуваючи там на підставі туристичної візи, тобто по суті нелегально, – вдвічі менше середнього рівня (табл. 22).

**Трудові мігранти за правовим статусом
та сумою направлених коштів домогосподарствам у 2011 р.**

	Всього, тис. осіб	у тому числі за сумою направлених коштів, дол. США, %							Середня сума направле- них коштів одним трудоим мігрантом, дол. США
		до 500	500- 1000	1001- 2000	2001- 3000	3001- 4000	4001- 5000	понад 5000	
Кількість трудоим мігрантів, які повідомили про розмір направлених коштів домогосподарст вам, всього	568,9	13,2	18,0	20,6	19,9	15,1	7,0	6,2	2158
у тому числі за правовим статусом									
дозвіл на проживання та на роботу	295,9	11,8	13,4	18,3	22,8	14,3	10,1	9,3	2441
дозвіл на роботу	41,0	12,0	31,7	19,0	21,7	5,1	7,6	2,9	1776
тимчасова реєстрація	146,6	13,9	21,1	22,6	17,9	17,6	2,7	4,2	1945
туристична віза	10,6	72,6	9,4	1,9	-	12,3	3,8	-	880
без офіційного статусу	67,1	7,1	24,9	30,7	12,7	20,6	3,7	0,3	1885
статус не визначено	7,7	33,8	9,1	19,5	28,5	9,1	-	-	1477

Для вивчення міграційного потенціалу населення та перспектив подальшого перебігу трудової міграції громадян України під час обстеження вивчалися питання щодо намірів населення виїхати за кордон. У найближчі 6 місяців, тобто до кінця 2012 р., виїхати за кордон планували 875,6 тис. осіб, або 2,6% членів обстежених домогосподарств 15-70 років (табл. 23).

Понад половина з цих осіб планували поїздки з метою туризму або відвідування родичів, друзів тощо. Разом з тим, 39,9% збиралися їхати на роботу або у пошуках роботи (25,7% та 14,2% відповідно). Незначна частина опитаних – 0,3% планувала навчатися за кордоном. Серед осіб, які вказали іншу, крім працевлаштування, мету планованої на найближчий час закордонної подорожі, 4,2% вказали, що вони планують шукати роботу за кордоном та ще близько 4% такої можливості не

виключали. Таким чином, трудова мотивація зарубіжних подорожей залишається для українців чи не найбільш поширеною.

Таблиця 23

Громадяни у віці 15-70 років, які планували виїхати за кордон у II половині 2012 р., за метою, статтю та місцем проживання до виїзду

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість громадян, які планували поїздку за кордон, всього тис. осіб у тому числі за метою поїздки, %	875,6	377,5	498,1	594,7	280,9
туризм, відвідування родичів, друзів	51,9	70,6	37,7	66,8	20,4
сімейні обставини	1,2	1,8	0,8	1,8	-
возз'єднання з сім'єю	0,4	0,9	0,1	0,4	0,4
пошук роботи	14,2	7,0	19,6	9,5	24,1
робота	25,7	16,2	32,7	12,7	53,1
власна справа, бізнес	0,4	0,7	0,2	0,6	-
службове відрядження	1,9	0,6	2,9	2,7	0,2
специфіка роботи, пов'язана з постійним перетином кордону	3,7	0,9	5,9	4,9	1,2
навчання	0,3	0,6	-	0,4	-
інше	0,3	0,7	0,1	0,2	0,6

Структурні характеристики потенційних трудових мігрантів, виявлених під час обстеження, в цілому подібні до характеристик тих респондентів, які уже здійснили заробітчанські поїздки за кордон. Серед тих, хто планував виїхати за кордон працювати або шукати роботу три чверті становили чоловіки (рис.6).

Дефіцит робочих місць в сільській місцевості України є очевидно причиною того, що серед осіб, які планували виїхати з України з трудовими цілями, переважають селяни – 62,2% проти 37,8% городян. Причому це співвідношення на користь сільських жителів є більшим, ніж співвідношення між мігрантами з поселень різних типів, в якому вихідці з сільських населених пунктів теж переважають.

Для респондентів із сільської місцевості, що планували здійснення закордонних подорожей, трудові міграції є основним мотивом виїзду – його вказали 77,2% респондентів. Натомість серед міських жителів таких було лише 22,2%. Городяни набагато частіше збиралися за кордон як туристи або планували відвідати родичів, друзів.

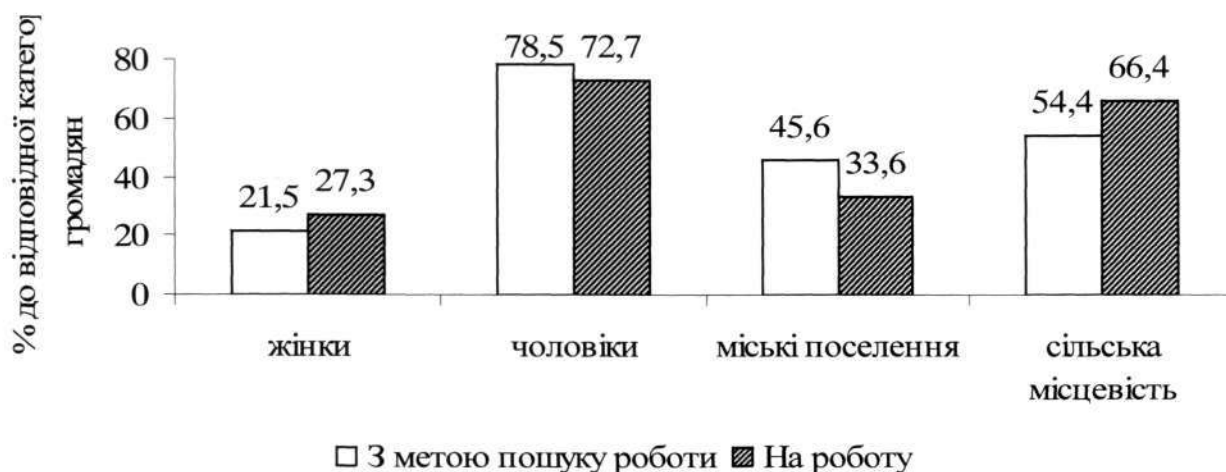

Рис. 6. Частка громадян віком 15-70 років, які планували виїхати за кордон з метою працевлаштування або пошуку роботи, за статтю та місцем проживання до виїзду

Як і трудова міграція, наміри започаткувати чи продовжувати виїзди за кордон з метою працевлаштування найчастіше фіксувалися у західному регіоні України, де на роботу або у пошуках роботи збиралися виїжджати понад три чверті (78,1%) тих, хто планував закордонну подорож до кінця 2012р. Натомість на Півночі та у Центрі України частка таких осіб була значно меншою (4,3% та 4,8% відповідно).

Варто, однак, звернути увагу на той факт, що частка виявлених під час обстеження мігрантів, які походили із Західної України, є помітно більшою, ніж частка осіб з цього регіону, які найближчим часом планували виїхати на роботу за кордон – 71,6% проти 44,5%.

Натомість для Сходу та Півночі України картина інша: частка мешканців відповідних областей серед мігрантів була відчутно меншою, ніж серед тих, хто планував здійснити трудову поїздку до кінця 2012р.: 9,8% проти 23,0% на Сході і 6,7% проти 22,1% на Півночі. Це може свідчити про тенденцію до зростання трудової міграції з територій, населення яких до сих пір було менше включено до трудових міграційних процесів. На підтвердження цього висновку й та обставина, що, як показало обстеження, на Заході, де трудова міграція має тривалішу традицію, з числа тих, хто планував трудові поїздки, більшість уже мали роботу за кордоном, тоді як пошуками роботи за межами держави передбачали займатися меншість респондентів. Таким чином, вірогідно, що в найближчому майбутньому трудова міграція наростатиме саме за рахунок населення Сходу та Півночі.

Проведення обстеження трудової міграції в рамках проекту ЄС-МОП "Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами" сприяло удосконаленню організації, методології, системи збору та обробки інформації щодо трудової міграції. Його результати дозволять сформувати надійну аналітичну базу, необхідну для прийняття виважених рішень щодо регулювання трудових міграцій, соціального і правового захисту громадян України, які працюють за кордоном, поліпшення реінтеграції мігрантів, що повертаються та більш ефективного використання трудового потенціалу України.

Інформація щодо кількості громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном,
за країнами призначення та основними характеристиками

Таблиця 1

**Кількість громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном,
за країнами призначення ***

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	56549	61369	73184	80374	74510	80401	84547	86723
Країни СНД	1995	1900	2520	2529	1850	2332	1881	1494
у тому числі:								
Азербайджан	-	-	1	-	-	-	1	8
Вірменія	20	6	-	-	-	-	-	-
Росія	1975	1887	2519	2522	1814	2 026	1605	1416
Молдова	-	-	-	-	6	-	16	56
Білорусь	-	-	-	-	-	9	7	-
Казахстан	-	-	-	7	30	297	252	11
Киргистан	-	-	-	-	-	-	-	-
Таджикистан	-	-	-	-	-	-	-	-
Туркменістан	-	7	-	-	-	-	-	3
Узбекистан	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші країни	54554	59469	70664	77845	72660	78069	82666	85229
з них:								
Бельгія	84	194	748	928	1838	1722	1923	2167
Великобританія	5352	6693	6818	5353	4131	4925	4995	8387
Греція	11097	11678	12560	10686	9473	8971	9324	8683
Грузія	504	403	333	256	11	14	33	-
Данія	180	299	428	513	745	771	851	832
США	241	345	1876	3457	2770	4063	4106	5730
Чехія	299	454	735	802	190	29	15	18
Туреччина	463	533	565	842	773	576	498	389
Польща	21	63	334	1739	1945	2418	3089	2729
Ізраїль	270	13	34	77	100	316	512	358
Іспанія	946	599	626	1125	595	570	726	739
Нідерланди	567	498	666	1248	1226	1831	2050	2514

(осіб)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Норвегія	82	199	312	948	723	836	948	901
Італія	439	525	628	661	650	616	715	503
Кіпр	15377	17334	20746	23049	20908	19963	21026	20099
Китай	449	391	534	699	628	-	2	17
Німеччина	949	1906	2319	2308	3673	3968	4121	6584
Латвія	1960	2158	3028	3536	2696	3347	3292	1969
Ліберія	5910	6411	6744	8580	8822	8999	9010	4006
Швейцарія	691	610	1168	708	505	629	614	571
Словаччина	335	329	540	326	3	-	-	-
Мальта	1122	1341	1161	1103	1569	2156	2588	2538
ОАЕ	903	1028	1029	817	544	560	567	510
Панама	1154	1318	1340	1095	1450	1508	1484	1816
Естонія	302	296	404	609	645	364	396	469
Сингапур	139	233	178	632	541	889	1061	705
Франція	4	19	68	163	537	818	144	632
Нова Зеландія	186	203	212	329	394	390	333	195
Намібія	333	332	296	271	363	387	358	307
Маршаллові острови	-	1	226	541	354	925	1307	2998
Литва	36	125	264	472	343	554	736	923
Угорщина	-	69	355	386	332	470	426	464
Сейшельські острови	294	277	146	121	297	547	616	603
Саудівська Аравія	127	128	119	176	230	107	81	80
Беліз	21	17	93	234	210	312	241	492
Іран	163	71	93	99	206	225	139	229
Сент-Вінсент і Гренадіни	90	56	28	285	206	187	185	327
Мавританія	210	-	7	235	176	187	239	248
Болгарія	3	66	222	259	170	153	97	74
Вануату	164	170	159	168	169	172	171	751
Канада	-	-	742	274	160	116	138	150
Японія	479	184	93	51	67	52	100	117
Монако	186	171	373	386	127	6	23	44
Хорватія	78	239	213	107	52	26	19	26
Гон-Конг	-	-	-	-	-	639	833	866

* У цій та наступних таблицях інформацію наведено за даними Міністерства соціальної політики щодо надання суб'єктами господарської діяльності громадянам України послуг з посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном на підставі відповідної ліцензії.

**Кількість громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном,
за формами працевлаштування***

	(осіб)										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012			
Усього	56549	61369	73184	80374	74510	80401	84547	86723			
У тому числі:											
Чисельність громадян, працевлаштованих за наймом	56374	61204	72990	80029	74318	80167	84435	85876			
у тому числі:											
трудящі-мігранти	55514	59381	69081	75126	71023	75733	81425	81196			
сезонні працівники	611	659	3088	4751	3204	4309	2932	4609			
стажисти, які працюють за наймом	249	1164	821	152	91	125	78	71			
Особи, зайняті у межах договорів підяду	175	165	194	345	192	234	112	847			

Кількість громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном,
за статтю *

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	56549	61369	73184	80374	74510	80401	84547	86723
У тому числі за статтю:								
чоловіки	53173	58218	68490	74419	70061	75355	79393	81335
жінки	3376	3151	4694	5955	4449	5046	5154	5388

Кількість громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном,
за віком *

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	56549	61369	73184	80374	74510	80401	84547	86723
У тому числі за віком:								
з 18 до 28 років	12795	15801	21574	22266	20774	22975	24422	25650
з 28 до 40 років	21920	22140	24471	27089	25645	27604	28352	28846
40 років і більше	21834	23428	27139	31019	28091	29822	31773	32227

Кількість громадян України, офіційно працевлаштованих за кордоном, за видами економічної діяльності*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	56549	61369	73184	80374	74510	80401	84547	86723
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	408	878	2103	1390	829	944	1350	1303
Рибальство, рибництво	3419	2072	2306	2413	2216	2569	2838	2234
Добувна промисловість	-	114	84	114	57	76	100	97
Переробна промисловість	278	282	608	806	425	437	707	660
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	-	-	2	11	-	10	2	2
Будівництво	1914	2113	3046	3070	1768	1950	2133	1828
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	68	68	52	232	274	485	496	452
Діяльність готелів та ресторанів	1879	719	2287	2352	2217	2710	2291	2746
Діяльність транспорту та зв'язку	47559	54662	62201	68139	65385	69748	73169	75500
Фінансова діяльність	-	2	1	2	10	4	2	-
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	-	59	-	-	2	2	-	-
Державне управління	-	-	-	-	-	-	-	-
Освіта	25	9	44	3	1	3	3	-
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	156	104	73	142	53	360	465	678
Інші види економічної діяльності	843	287	377	1700	1273	1103	991	1223

(осіб)